

NEMOKUMO REGLAMENTAS: AR UŽKIRSTAS KELIAS NESĄŽININGAM FIZINIO ASMENS PALANKESNIO TEISINIO REGLAMENTAVIMO IEŠKOJIMUI?

Ieva Strunkienė

Mykolo Romerio universiteto, Mykolo Romerio teisės mokyklos
Privatinės teisės institutas
Elektroninis paštas: baranauskaite.ieva@gmail.com

Pateikta 2018 m. rugsėjo 14 d., parengta spausdinti 2018 m. gruodžio 12 d.

DOI: 10.13165/JUR-18-25-2-11

Santrauka. Nuo 2017 birželio 26 d. pradėtas taikyti naujos redakcijos Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų, pakeitęs ES Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų. Minėtu teisės aktu ES lygiu buvo įtvirtinti reikšmingi pakeitimai tam, kad būtų apsaugoti teisėti fizinių asmenų kreditorių lūkesčiai. Pirma, išsamiai paaiškinama PIV sąvoka bei įtvirtinti atitinkami teisiniai saugikliai – (paneigiamos) prezumpcijos, kurios netaikomos, jeigu PIV buvo perkelta į kitą valstybę narę per 3 arba 6 mėn. iki pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikimo dienos. Antra, įsisteigimo vietos detalizavimas aiškiai įtvirtina momentą, kada fizinis asmuo turėtų būti įsisteigęs valstybėje narėje, kad jos teismai būtų pripažinti turinčiais jurisdikciją iškelti šalutinę nemokumo bylą. Trečia, nustatytas privalomas tarptautinės jurisdikcijos tikrinimas ir pareiga pagrįsti tokios jurisdikcijos buvimą, t. y. ar jurisdikcija grindžiama PIV kriterijumi (tokiu atveju keliami pagrindinė nemokumo byla), ar įsisteigimo vietos sąvoka (tokiu atveju keliami šalutinė nemokumo byla). Ketvirta, įteisinta galimybė skolininko kreditoriams realizuoti teisę pareikšti nuomonę dėl valstybės narės teismo, kuriam paduotas pareiškimas, tarptautinės jurisdikcijos.

Reikšminiai žodžiai: fizinių asmenų nemokumas; Reglamentas Nr. 2015/848; bankroto turizmas; kreditoriai; laisvas asmenų judėjimas; pagrindinių interesų vieta; įsisteigimo vieta; įprastinė gyvenamoji vieta.

Įvadas

Fizinių asmenų nemokumas šiandien – realiai egzistuojantis ekonominis ir socialinis reiškinys, nes yra daugybė fizinių asmenų, kurie objektyviai nebegali įvykdyti turtinių įsipareigojimų, kurių vykdymo terminai suėję¹. Perteklinis fizinio asmens įsiskolinimas yra daugiau nei laikina problema. Narystė Europos Sąjungoje (ES) atvėrė galimybes valstybių narių piliečiams keisti gyvenamąją ir veiklos vietą visoje ES teritorijoje. Tai lėmė vis dažniau pasitaikančias situacijas, kai fiziniai asmenys, susidūrę su sunkumais vykdydami savo finansinius įsipareigojimus ir norintys atsikratyti juos slegiančios skolų naštos (išvengti atsiskaitymo su kreditoriais), naudodamiesi laisvo asmenų judėjimo teise, tačiau piktnaudžiaudami tarptautinės jurisdikcijos taisyklėmis, palankesnio teisinio klimato ieško kitose ES valstybėse. Todėl akivaizdu, kad fizinių asmenų bankroto bylos, kuriose susiduriama su tarptautiniu elementu, įgyja vis didesnę reikšmę ir tampa vis aktualesnės.

Siekiant veiksmingai išspręsti tarpvalstybines nemokumo bylas, kuriose nemiškių fizinių asmenų (skolininkų) pagrindinių interesų vieta yra ES valstybėje narėje, būtinas atitinkamas teisinis reguliavimas ES lygiu, kurio taikymo sritis atitiktų tikrąją nacionalinių valstybių bankroto įstatymų padėtį.

Pastaraisiais metais Europos Sąjunga vis daugiau dėmesio skiria procesinėms ir materialinėms teisės normoms, reguliuojančioms iš nemokumo kylančius santykius, suderinti. Vienas tokio proceso padarinių – 2017 metų vasarą įsigaliojusi naujoji Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 2015/848 dėl nemokumo bylų (*Reglamentas Nr. 2015/848, Naujasis reglamentas*) redakcija, pakeitusi 2000 m. pavasarį priimtą ES Tarybos reglamentą Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų (*Reglamentas Nr. 1346/2000, Senasis reglamentas*). ES teisės akto išdėstymas nauja redakcija įtvirtino keletą reikšmingų teisinių pakeitimų, kad būtų užkirstas kelias piktnaudžiavimui jurisdikcijos taisyklėmis, nesąžiningam fizinio asmens palankesnio teisinio reglamentavimo, kuriuos aptarti ir įvertinti yra itin aktualu, ieškojimui.

Iki 2010 m. balandžio mėnesio Lietuvoje nebuvo fizinio asmens bankroto įstatymo koncepcijos², o iki 2012 m. gegužės ir nacionalinio teisės akto, kuris reguliuotų

1 Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdybos tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenimis, nuo fizinių asmenų bankroto įstatymo įsigaliojimo (2013-03-01) iki 2018-06-30 bankroto bylos iškeltos 2 067 fiziniams asmenims, iš kurių 1 708 – procesas tebėra vykdomas, o 359 fizinių asmenų bankroto procesai baigti. Vien per pirmąjį 2018 metų pusmetį iškeltos naujos 211 fizinių asmenų bankroto bylos, tiesa, t. y. 11,7 proc. mažiau nei atitinkamu laikotarpiu 2017 metais, kai Lietuvoje buvo iškeltos 239 fizinių asmenų bankroto bylos. „Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo bei fizinių asmenų bankroto procesų 2018 m. sausio–birželio mėn. 2018 m. rugpjūčio 3 d. apžvalga Nr. (6.13)D4-1144“, Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdybos tarnyba prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, žiūrėta 2018 rugsėjo 11 d., <http://www.avnt.lt/kita/naujienos/skelbiama-nemokumo-proces-2018-m-i-pusm-apzvalga/>.

2 Įgyvendinama Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008–2012 metų programos įgyvendinimo

fizinio asmens bankroto teisinių santykių visumą. Seimui priėmus Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymą (*Istatymas*)³, Lietuva buvo išbraukta iš ES valstybių, kuriose nėra fizinių asmenų bankroto taikymo galimybės, sąrašo. Atsižvelgiant į fizinių asmenų bankroto instituto naujumą, Lietuvos autorių akademiniuose tyrimuose fizinių asmenų bankroto problematika apskritai dar nėra susilaukusi didelio mokslininkų dėmesio.

Profesorius dr. Rimvydas Norkus bei docentė dr. Salvija Kavalnė 2013 m. pabaigoje atliko mokslinį tyrimą – išsamia bei visapusiška analize pagrįstą Lietuvos poziciją dėl projektinių nuostatų, kuriomis buvo siūlyta pakeisti ES lygiu galiojančią bankroto bylų teisinį reglamentavimą⁴. Tačiau Lietuvoje iki šiol mokslininkai nesiėmė kiek daugiau nei vienerius metus galiojančio ES teisės akto nuostatų analizės. Juolab nerasta mokslininkų išsakytų nuomonių dėl nauja redakcija išdėstytų pakeitimų vadinamojo bankroto turizmo bei palankesnės teisinės padėties ieškojimo užkardymo kontekste (kai tai nepalankiai veikia teisėtus skolininko (fizinio asmens) kreditorių interesus). Akademiniu lygiu didesnio dėmesio yra sulaukę atitinkami juridinio asmens tarptautinio bankroto aspektai, reglamentuoti Senuoju reglamentu⁵ bei vertinti keletas esminių Naujojo reglamento pakeitimų, reikšmingų nemokumo byloms, turinčioms tarpvalstybinį elementą⁶. Užsienyje analizuojama problema nagrinėta taip pat gana fragmentiškai ir dažniausiai juridinio asmens nemokumo kontekste⁷. Todėl

priemonių, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. vasario 25 d. nutarimu Nr. 189 1 lentelės 67 punktą ir 2 lentelės 101 punktą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2010 m. balandžio 7 d. nutarimu Nr. 413 „Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo koncepcija“ patvirtino Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymo koncepciją, kuri parengta vadovaujantis 2000 m. gegužės 29 d. ES Tarybos reglamento (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų nuostatomis.

- 3 Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas Lietuvoje buvo priimtas 2012 m. gegužės 10 d., įsigaliojo 2013 m. kovo 1 d.
- 4 Rimvydas Norkus ir Salvija Kavalnė, „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, pakeičiančio 2000 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr.1346/2000 dėl bankroto bylų, nuostatų galima įtaka bankroto procesams Lietuvoje ir galimas poveikis Lietuvos ekonominiams interesams bankroto srityje“, žiūrėta 2018 rugsėjo 7 d., <http://www.lrv.lt/bylos/LESSED%20projektas/Dokumentai/bankrotai%20galutine%20ataskaita.pdf>.
- 5 Radvilė Čiricaitytė, „2000 m. gegužės 29 d. Europos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų: taikytinos teisės nustatymo ypatumai“, *Teisė* 67 (2008): 65–75. Laura Kirilevičiūtė, „Europos Sąjungos kompetencijos reguliuoti bankroto procesą ribos“, *Teisė* 73 (2009): 89–101.
- 6 Miglė Žukauskaitė, „Nemokumo Reglamento naujovės“, *Teisė* 106 (2018): 177–189.
- 7 Dubravka Akšamovič, „EU Insolvency Law-New Recast Regulation on Insolvency Proceedings“, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series*, 69 (2017): 69–94. Lusa Tuleasca, „The Issue of Determination of the Debtor's Center of Main Interests and the New European Regulation 2015/848 on Insolvency Proceedings“, *Conferinta Internationala de Drept, Studii Europene si Relatii Internationale* (2016): 480–487. Maria-Thomais Epeglou, „The Recast European Insolvency Regulation: A Missed Opportunity for Restructuring Business in Europe“, *UCL Journal of Law and Jurisprudence* 6, 1 (2017):

pagrindinis publikacijos rengimo motyvas, paskatinęs gilintis į pasirinktą temą, – mokslinis naujumas.

Straipsnio objektas – kolizinių tarptautinio pobūdžio fizinių asmenų nemokumo procedūrų aspektų, vadinamojo bankroto turizmo bei palankesnės teisinės padėties ieškojimo fizinių asmenų nemokumo byloje, problemų sprendimas Naujuoju reglamentu. Pagrindinis šio **straipsnio tikslas** – pasistengti įvertinti, ar Nemokumo reglamento pakeitimai sudaro pakankamas sąlygas užtikrinti teisėtų kreditorių teises, kai nemokūs fiziniai asmenys, įgyvendindami laisvo asmenų judėjimo teises bei piktnaudžiaudami tarptautinės jurisdikcijos taisyklėmis, palankesnio klimato ieško kitose ES valstybėse ir perkelia savo pagrindinių interesų vietą į kitą ES valstybę narę. Su tuo susijusi ir **tyrimo hipotezė**, kad pakeitimai, priimti ES lygiu, siekiant apsaugoti teisėtus kreditorių interesus, kai nemokūs fiziniai asmenys įgyvendindami laisvo asmenų judėjimo teises nesąžiningai perkelia pagrindinių interesų vietą į kitą ES valstybę, yra pakankami.

Naudojantis lingvistiniu, istoriniu, aprašomuoju, lyginamuoju, apibendrinimo, teleologiniu, dokumentų analizės, analitiniu metodais, straipsnyje yra tiriama, ar esamo teisinio reguliavimo užtenka spręsti aktualias problemas, susijusias su nemokių fizinių asmenų (skolininkų) piktnaudžiovimu perkeliant nemokaus skolininko pagrindinių interesų vietą (*PIV*) (angl. *the centre of the debtor's main interests*) į kitą ES valstybę narę, ar būtina atlikti teisinio reguliavimo korekcijas.

1. Fundamentalios Europos Sąjungos teisės reikšmė

Laisvas asmenų judėjimas buvo esminė Europos Bendrijos įkūrimo sutarties arba Romos sutarties⁸ dalis ir nuo pirmųjų Europos Ekonominės Bendrijos (dabar – Europos Sąjunga) egzistavimo dienų jai priklausančių šalių piliečiai galėjo laisvai keliauti iš vienos šalies į kitą, pateikdami savo pasus ar identifikacines korteles. Šengeno susitarimais laipsniškai panaikinus vidaus sienas⁹ 2004 m. balandžio mėn. buvo priimta

31–59. Paolo Manganelli, „The Modernization of European Insolvency Law: An Ongoing Process“, *Journal of Business and Technology Law* 11, 2 (2016): 153–178. Jasnica Garašić, „Lodgement of Foreign Creditors' Claims according to the European Regulation on Insolvency Proceedings“, *Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilista u Rijeci* 37, 3 (2016): 1039–1064. Ángel Espiniella Menéndez, „El Nuevo Reglamento Europeo de Insolvencia y la Propuesta de Texto Refundido de la Ley Concursal: Encuentros y Desencuentros“, *Revista Espanola de Derecho Internacional* 70, 1 (2018): 245–252.

8 Romos sutartis buvo pasirašyta 1957 m. kovo 25 d. Romoje, o įsigaliojo 1958 m. pradžioje. Šia sutartimi Belgija, Vakarų Vokietija, Prancūzija, Italija, Liuksemburgas ir Nyderlandai įkūrė Europos Bendriją. Sutartis tapo vienu pirminių Europos teisės šaltinių.

9 Belgija, Prancūzija, Liuksemburgas, Nyderlandai ir Vokietijos Federacinė Respublika pasirašė 1985 m. birželio 14 d. susitarimą dėl palaipsnio kontrolės panaikinimo prie tarpusavio sienų – Šengeno sutartį, kuri įsigaliojo 1995 m. kovo 26 d. 1990 metais Šengeno sutartis buvo papildyta Šengeno konvencija, kuri numatė pasienio kontrolės atsisakymą tarp pasirašiusių

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2004/38/ES, suteikianti ES piliečiams ir jų šeimos nariams teisę laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje¹⁰. Laisvas asmenų judėjimas – viena pagrindinių laisvių, kurią taip pat užtikrina sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV)¹¹, ir kuri suteikia galimybę ES piliečiams realizuoti subjektinę teisę – apsigyventi, steigti savo verslą ir dirbti bet kurioje ES valstybėje.

Siejant Europos Sąjungos piliečių teises su fizinių asmenų nemokumu Europos Sąjungos valstybėse narėse, pasakytina, kad bet kuriam ES piliečiui yra suteikta teisė bankrutuoti bet kurioje Europos Sąjungos valstybėje¹². Nemokaus fizinio asmens institutas įvairiose teisinėse sistemose reikalingas siekiant apsaugoti į sunkią materialinę padėtį patekusius valstybės piliečius, per bankroto procedūras atleidžiant juos nuo skolų naštos bei suteikiant galimybę ūkinę komercinę veiklą pradėti iš naujo¹³. Todėl,

šalių ir bendrą vizų politiką. O 1999 m. gegužės mėnesį įsigaliojus Amsterdamo sutarčiai, Šengeno sutartis buvo įtraukta į Europos Sąjungos teisyną.

- 10 „2004 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl Sąjungos piliečių ir jų šeimos narių teisės laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje 2004/38/EB, iš dalies keičianti Reglamentą (EEB) Nr. 1612/68 ir naikinanti direktyvas 64/221/EEB, 68/360/EEB, 72/194/EEB, 73/148/EEB, 75/34/EEB, 75/35/EEB, 90/364/EEB, 90/365/EEB ir 93/96/EEB“, EUR-Lex, žiūrėta 2018 rugsėjo 11 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32004L0038>.
- 11 SESV 26 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad vidaus rinką sudaro vidaus sienų neturinti erdvė, kurioje užtikrinamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas. SESV 21 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad kiekvienas Europos Sąjungos pilietis turi teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje laikydamasis atitinkamose sutartyse ir joms įgyvendinti priimtose nuostatose nustatytų apribojimų bei sąlygų. ESTT jurisprudencijoje taip pat nurodoma, kad Europos Sąjungos pilietybė kiekvienam Europos Sąjungos piliečiui suteikia pagrindinę ir asmeninę teisę laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje, taikant atitinkamose sutartyse ir joms vykdyti patvirtintose priemonėse nustatytus apribojimus ir reikalavimus, nes laisvas asmenų judėjimas yra viena pagrindinių vidaus rinkos laisvių, kuri, be to, buvo patvirtinta Europos Sąjungos pagrindinių laisvių chartijos 45 str. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 5 d. sprendimas byloje Nr. C-434/09“, InfoCuria, [http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?oqp=&for=&mat=or&jge=&td=%3BALL&jur=C%2C%2CF&num=C-434%252F09&page=1&dates=&pcs=Oor&lg=&pro=&nat=or&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=lt&avg=&cid=5770682](http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?oqp=&for=&mat=or&jge=&td=%3BALL&jur=C%2C%2CF&num=C-434%252F09&page=1&dates=&pcs=Oor&lg=&pro=&nat=or&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=lt&avg=&cid=5770682). „Vilniaus apygardos teismo 2017 m. liepos 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1770-864/2017“, Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/1509568>.
- 12 Lietuvos apeliacinis teismas 2011 m. spalio 3 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 2A-395/2011 išaiškino, kad, vadovaujantis Reglamentu Nr. 1346/2000, bet kuris sprendimas iškelti bankroto bylą, kurį pagal savo jurisdikciją priima valstybės narės teismas, pripažįstamas visose kitose valstybėse narėse nuo to momento, kai sprendimas įsiteisėja bankroto bylą iškėlusioje Europos Sąjungos valstybėje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2012 m. balandžio 4 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-151/2012 nurodė, kad Europos Sąjungos valstybių narių teismų sprendimai dėl fizinių asmenų bankroto Lietuvoje turi būti pripažįstami automatiškai ir nedelsiant.
- 13 Europos Teisminis Tinklalapis civilinėse ir komercinėse bylose, žiūrėta 2018 rugsėjo 5 d., http://ec.europa.eu/civiljustice/bankruptcy/bankruptcy_net_lt.htm.

siekdami išbristi iš finansinių skolų, skolininkai fiziniai asmenys naudojasi skolos nurašymo procedūra tose Europos Sąjungos valstybėse, kuriose yra palankesnis fizinių asmenų bankroto institutas¹⁴.

Skirtingas ES valstybių narių fizinių asmenų nemokumo teisinis reguliavimas dažnai trukdo užtikrinti veiksmingą tarpvalstybinių nemokumo bylų nagrinėjimą. Be to, valstybių narių nacionalinės teisės reglamentavimo skirtumai identifikuoti kaip kliūtys sėkmingam skolininko restruktūrizavimui ir nuolatinės konkurencijos pasekmė, skatinanti vadinamąjį bankroto turizmą¹⁵ (angl. *forum shopping*)¹⁶ – situaciją, kai su nemokumu susiduriantys subjektai, dirbtinai sukeldami taikytinai teisei nustatyti reikšmingas aplinkybes ir naudodamiesi laisvo asmenų judėjimo teise, ieško geresnės teisinės padėties jų nemokumo byloms nagrinėti.

Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad skirtinga fizinio asmens mokumo atkūrimo plano įgyvendinimo trukmė yra bene pagrindinė palankesnės teisinės padėties ieškojimo priežastis fizinių asmenų bankroto byloje¹⁷. Pasakytina, kad ir Lietuvos teismų praktikoje yra atvejų, kai Lietuvos jurisdikcijai priklausantys asmenys perkelia savo pagrindinių turtinių interesų vietą iš Lietuvos į kitas Europos Sąjungos valstybes nares, kuriose tiems asmenims iškeliamos nemokumo bylos¹⁸.

-
- 14 Hess Burkhard, ir kt., „External Evaluation Of Regulation No. 1346/2000/EC On Insolvency Proceeding“, EU Publications“, žiūrėta 2018 rugsėjo 12 d., http://www.mpi.lu/uploads/media/evaluation_insolvency_en.pdf.
- 15 Gerard McCormack, „Jurisdictional Competition and Forum Shopping in Insolvency Proceedings“, *Cambridge Law Journal* 68, 1 (2009): 169-170.
- 16 „Forum shopping – tarptautiniame civiliniame procese vartojamas terminas, kuris reiškia bylos šalies ar šalių elgesį, pasirenkant, kurios valstybės teismuose bus nagrinėjama byla, siekiant iš tokio pasirinkimo naudos (tiek materialios, tiek nematerialios)“. Valentinas Mikelėnas, *Tarptautinės privatinės teisės įvadas* (Vilnius: Justitia, 2001), 160.
- 17 Atsižvelgiant į kitų ES šalių praktiką, aiškiausiai pasireiškia skirtumai nustatant skolininko fizinio asmens atleidimo nuo skolų laikotarpį: Airijoje taikomas 3 metų laikotarpis (Personal Insolvency Act 2012, 1 skyrius 34 dalis, Hess Burkhard, ir kt., *External Evaluation Of Regulation No. 1346/2000/EC On Insolvency Proceeding, supra* note 14: 70), Jungtinėje Karalystėje taikomas 1 metų laikotarpis (Hess Burkhard, ir kt., *External Evaluation Of Regulation No. 1346/2000/EC On Insolvency Proceeding, supra* note 14: 60–63), Latvijoje nustatytas nuo 1 iki 3 metų fizinio asmens įsipareigojimų vykdymo plano įgyvendinimo terminas (Latvijos Respublikos nemokumo įstatymo 155 skirsnis, Hess Burkhard, ir kt., *External Evaluation Of Regulation No. 1346/2000/EC On Insolvency Proceeding, supra* note 14: 71), Estijoje – 5 metų (Estijos Respublikos bankroto įstatymo 175 skirsnis, Hess Burkhard, ir kt., *External Evaluation Of Regulation No. 1346/2000/EC On Insolvency Proceeding, supra* note 14: 68), Čekijoje – nuo 5 iki 10 metų metų (Hess Burkhard, ir kt., *External Evaluation Of Regulation No. 1346/2000/EC On Insolvency Proceeding, supra* note 14: 51), Slovėnijoje – nuo 2 iki 5 metų (Hess Burkhard, ir kt., *External Evaluation Of Regulation No. 1346/2000/EC On Insolvency Proceeding, supra* note 14: 77), Vokietijoje – 3 metai arba 5 metai (Schultze & Braun GmbH & Co. KG, *Insolvency and restructuring in Germany. Yearbook 2017*, Glasgow, UK, 2016: 126).
- 18 Rimvydas Norkus ir Salvija Kavalnė, *supra* note 4, 40.

2. ES teisės įtaka fizinių asmenų nemokumo byloms, turinčioms tarpvalstybinį elementą

Neabejotinai reikšmingiausių ir svarbiausių tarptautinės bankroto teisės šaltiniu laikytinas nauja redakcija išdėstyta 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2015/848 dėl nemokumo bylų, pakeičęs 2000 m. gegužės 29 d. ES Tarybos reglamentą Nr. 1346/2000 dėl bankroto bylų, kuris parengtas 1995 m. lapkričio 23 d. Briuselio konvencijos dėl nemokumo procedūrų pagrindu¹⁹. Minėtasis ES teisės aktas taikomas tiesiogiai ir turi viršenybę nacionalinės teisės atžvilgiu, juo vadovautis ES valstybinių narių teismai privalo *ex officio*, t. y. nepriklausomai nuo to, ar šalys byloje remiasi šio teisės akto nuostatomis, pagrįsdamos savo reikalavimus ir atsikirtimu, o asmenys gali jais remtis norėdami apginti savo teises ir interesus.

Į Reglamento Nr. 2015/848 taikymo sritį taip pat įtrauktos ir tos bylos, kuriomis verslininkams suteikiama dar viena galimybė, t. y. taikoma byloms, kuriomis numatoma restruktūrizuoti skolininką tuo etapu, kai nemokumas yra tik tikėtinas, ir byloms, kurias nagrinėjant skolininkas ir toliau visiškai arba iš dalies kontroliuoja savo turtą ir reikalus. Reglamentas Nr. 2015/848 taip pat taikomas ir vartotojų bei savarankiškai dirbančių asmenų skolų nurašymą arba skolų sureguliuojamą numatančioms byloms (pavyzdžiui, sumažinant sumą, kurią skolininkas turi sumokėti, arba pratęsiant skolininkui nustatytą mokėjimo terminą)²⁰.

Tarpvalstybinio elemento atsiradimas fizinio asmens nemokumo byloje verčia kreditorius siekti savo teisių ir teisėtų interesų gynimo kitos valstybės narės teismuose, o tai lemia didesnes jų teisių įgyvendinimo sąnaudas, ir dažnai menkesnes galimybes patenkinti savo reikalavimą.

Dalies mokslininkų teigimu, ir Senoji reglamento redakcija numatė pakankamas teises priemones išvengti piktnaudžiavimo perkeltiant PIV galimybes, nes vien nominalus ar dirbtinis PIV perkėlimas neturėtų būti pakankamas. PIV testas yra „realybės testas“ (angl. *reality test*), kuris reikalauja, kad nauja pagrindinių interesų vieta atitiktų tikrovę. Tokios PIV sukūrimui reikia tam tikro stabilumo laike, nes yra būtina, kad skolininkas savo turtinius interesus administruotų reguliariai ir tą galėtų nustatyti trečiosios šalys²¹.

Priimant Naująjį reglamentą nesiekta bendrų bankroto procedūrų visoms valstybėms narėms sukūrimo, nes, esant atitinkamiems materialinės teisės skirtumams, sukurti vienodą bankroto bylų procesą Europos Sąjungoje būtų itin nepraktiška. Reglamentu Nr. 2015/848 priimtos atitinkamos nuostatos, numatančios specialias su

19 Reglamentas Nr. 2015/848 įsigaliojo 2017 m. birželio 26 d., žiūrėta 2018 rugsėjo 3 d., Eur-Lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015R0848&from=LT>.

20 Reglamento Nr. 2015/848 konstatuojamosios dalies 11 punktą.

21 Rimvydas Norkus ir Salvija Kavalnė, *supra note 4*, 47–48.

taikoma teise susijusias taisykles, kurios valstybėse narėse anksčiau lėmė tarpusavio prieštaravimą (teisės normų kolizija)²².

Vertinant naujų pakeitimų reikšmę, paminėtina, kad plačiąja prasme bankroto turizmas kaip reiškinys nėra pasmerkiamas ES valstybių narių teisėje²³. Mokslininkai išskiria „teigiamą“ bankroto turizmą, kuriuo siekiama pasinaudoti palankesne kitos valstybės narės teisine baze restruktūrizuoti skolininką, padidinti jo vertę ir taip užtikrinti didesnę grąžą kreditoriams, ir „neigiamąjį“ bankroto turizmą²⁴, kai esant skolininkų (fizinį asmenų) dirbtinio migravimo įtakai neigiamai paveikiami kreditorių interesai – siekiama išvengti atsiskaitymo su kreditoriais. Pasak mokslininkų, įprastinis skolininko (fizinio asmens) persikėlimas į kitą ES valstybę narę yra vidinis skolininko reikalas, todėl iš principo negali būti varžomas. Tačiau, perkeliant PIV Naujojo reglamento prasme, iškart daroma įtaka trečiųjų asmenų (kreditorių) teisėms ir pareigoms, kurios privalo būti ginamos²⁵.

Vientisos ES teisinės aplinkos, kuria būtų nustatytos tam tikros priemonės, skirtos tam, kad būtų užkirstas kelias nesąžiningam ar piktnaudžiaujamam fizinio asmens palankesnio teisinio reglamentavimo ieškojimui, paieškos tapo vienu prioritetinių Reglamento Nr. 2015/848 uždavinių (konstatuojamosios dalies 29 punktus).

- 22 Nemokumo reglamento konstatuojamosios dalies 66 konstatuojamojoje dalyje nurodoma, kad šiame reglamente numatytiems klausimams turėtų būti nustatytos bendrosios kolizinės taisyklės, savo taikymo srityje pakeisiančios nacionalines tarptautinės privatinės teisės taisykles. Jeigu nenustatyta kitaip, turėtų būti taikoma valstybės narės, kurioje iškelta byla, teisė (*lex concursus*). Ši kolizinė taisyklė turėtų galioti pagrindinėms nemokumo byloms ir vietinėms byloms. Pagal *lex concursus* nustatomos nemokumo bylų procesinės ir materialinės pasekmės asmenims ir susijusiems teisiniams santykiams. Ji reglamentuoja visas nemokumo bylų iškelimo, eigos ir užbaigimo sąlygas.
- 23 Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad jei asmuo nusprendžia išvykti ir apsigyventi kitoje ES valstybėje narėje, ir tai padaro pagal teisės aktų reikalavimus, jam suteikiamos visos teisės, kurias turi ir kiti įprastai atvykimo valstybėje narėje gyvenantys asmenys, įskaitant galimybę pasinaudoti fizinį asmenų pasinaudoti laisvo asmenų judėjimo galimybe Europos Sąjungoje siekdamas konkretaus tikslo, ir tai daro pagal visus teisės aktų reikalavimus, nėra jokio pagrindo pripažinti tokį asmens veiksmą neteisėtu, nes jis naudojasi jam Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo nuostatų, kurios veikia tiesiogiai tiek vertikaliai, tiek horizontaliai, suteiktomis teisėmis. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-39/2013“, Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/511512>. Laisvo asmenų judėjimo svarba taip pat ne kartą pabrėžta ESTT jurisprudencijoje: „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. gegužės 5 d. sprendimas byloje Nr. C-434/09“ (27 punktus), InfoCuria, [http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?oqp=&for=&mat=or&jge=&td=%3BALL&jur=C%2CT%2CF&num=C-434%252F09&page=1&dates=&pcs=Oor&lg=&pro=&nat=or&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=lt&avg=&cid=5771148](http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?oqp=&for=&mat=or&jge=&td=%3BALL&jur=C%2CT%2CF&num=C-434%252F09&page=1&dates=&pcs=Oor&lg=&pro=&nat=or&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=lt&avg=&cid=5771148).
- 24 Adrian Walters ir Anton Smith, „Bankruptcy Tourism“ Under the EC Regulation on Insolvency Proceedings: A View from England and Wales“, *International Insolvency Review* 3, 19 (2009): 181–208.
- 25 Rimvydas Norkus ir Salvija Kavalnė, *supra note* 4, 49–50.

3. Naujosios Nemokumo reglamento redakcijos pakeitimai, skirti apriboti bankroto turizmą

3.1. Pagrindinių interesų vietos sąvokos išaiškinimas ir teisiniai saugikliai jai nustatyti

Pirmoji jurisdikcijos nustatymo naujovių grupė, skirta kreditorių interesų apsaugai, yra įvardyta Naujojo reglamento 3 straipsnio 1 dalies nuostatose, pagal kurias valstybės narės, kurios teritorijoje yra nemokaus skolininko PIV²⁶, teismas ir toliau turės teisę kelti pagrindinę nemokumo bylą²⁷, turinčią universalų poveikį²⁸, nes taikoma visam skolininko turtui, esančiam visose valstybėse narėse, kuriose taikomas minėtas reglamentas.

ES teisės akto rengėjai reikšmingą vaidmenį suteikė siekdami išaiškinti pagrindinių interesų vietos apibrėžimą ir skyrė vietą normatyvinėje – reguliuojamoje jo dalyje, suteikdama sąvokai teisinio privalomumo statusą (Senojo reglamento redakcijoje PIV buvo nurodyta jo konstatuojamoje dalyje). Taigi, Naujajame reglamente PIV apibūdinama kaip vieta, kurioje skolininkas nuolat administruoja savo interesus ir kurią gali nustatyti trečiosios šalys²⁹. Šis apibrėžimas atspindi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) praktikoje per pastarąjį dešimtmetį suformuotus PIV kriterijus, sprendžiant piktnaudžiavimo ir palankesnio teisinio reglamento ieškojimo problemas, kilusias taikant PIV sąvoką, kokia ji buvo įvardyta Senajame reglamente.

-
- 26 Pagrindinių interesų vieta, kaip tarptautinės jurisdikcijos skolininkui iškelti pagrindinę nemokumo bylą nustatymo kriterijus, tiek ES dokumentuose, tiek teisinėje literatūroje dar įvardijama trumpiniu COMI.
- 27 Reglamente įtvirtintas pagrindinės nemokumo bylos institutas, leidžiantis pagrindinę bylą iškelti tik vienoje valstybėje (unitarizmo principo išraiška) (*lex concursus*). Ši kolizinė taisyklė turėtų galioti pagrindinėms ir teritorinėms byloms; *lex concursus* sąlygoja bankroto bylų procesines ir materialines pasekmes asmenims ir susijusiems teisiniams santykiams. Ir tik nustačius, jog minėta taisyklė apima visą skolininko turtą, bei konstatavus, kad jos pasekmės – universalios, kartu yra leidžiama iškelti šalutines bylas, kurioms taikomas *lex fori concursus* principas ir kurių veikimas apsiriboja konkrečios valstybės teritorija. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gegužės 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2T-69/2014“, Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/836687>.
- 28 Doktrinoje universalumo principas reiškia, kad nemokiam subjektui taikomos procedūros neturi būti dubliuojamos, turi apimti visą nemokaus asmens turtą ir jose turi dalyvauti visi kreditoriai, o šių procedūrų padariniai turi būti pripažįstami visose Europos Sąjungos valstybėse. Laura Kirilevičiūtė, „Europos Sąjungos kompetencijos reguliuoti bankroto procesą ribos“, *Teisė* 73 (2009): 91–92.
- 29 Tais atvejais, kai teismas, kuriam pateiktas pareiškimas dėl nemokumo bylos iškėlimo, nustato, kad pagrindinių interesų vieta nėra jo teritorijoje, jis neturėtų iškelti pagrindinės nemokumo bylos (Reglamento Nr. 2015/848 konstatuojamosios dalies 33 punktą). Privalomos derinimo su pagrindinėmis nemokumo bylomis taisyklės užtikrina vienovę ES (Reglamento Nr. 2015/848 konstatuojamosios dalies 23 punktą).

Akcentuotina tai, kad pagrindinių interesų vietos sąvoka turi savarankišką reikšmę ir turi būti aiškinaama vienodai, neatsižvelgiant į tai, kokie yra nacionaliniai teisės aktai³⁰. PIV pasižymi keliais esminiais požymiais (*PIV kriterijai*).

Pirma, tai vieta, kurioje skolininkas administruoja savo interesus. Doktrinoje laikomasi nuomonės, kad interesų administravimo vieta gali skirtis nuo interesų buvimo vietos. Fizinio asmens, vykdančio savarankišką ūkinę komercinę ar profesinę veiklą, atveju preziumuojama, kad PIV yra to fizinio asmens pagrindinė verslo vieta, jei nėra įrodymų, kad yra priešingai³¹. Ta prezumpcija taikoma tik tuo atveju, jei fizinio asmens pagrindinė verslo vieta nebuvo perkelta į kitą valstybę narę per tris mėnesius iki pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikimo. Bet kurio kito fizinio asmens atveju preziumuojama, kad PIV yra fizinio asmens įprastinė gyvenamoji vieta, jei nėra įrodymų, kad yra priešingai. Ta prezumpcija taikoma tik tuo atveju, jei įprastinė gyvenamoji vieta nebuvo perkelta į kitą valstybę narę per šešis mėnesius iki pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikimo³².

Antra, vertinant PIV sąvoką lingvistiškai, pasakytina, kad naujojoje formuluo-tėje dominuoja bendra teisinių interesų grupė, t. y. administruojamas interesas gali būti tiek turtinis (kaip buvo ankstesnėje ES teisės akto redakcijoje), tiek asmeninis ar turtinės išraiškos neturintis.

Ir teisės doktrina, ir teismų praktika įrodo, kad skolininkui, siekiant vienintelio tikslo – palankesnio teisinio režimo bankroto bylai iškelti, – nėra sudėtinga perkelti savo veiklą / turtinius interesus į kitą valstybę narę konkrečiam minėtam tikslui (momentui) pasiekti. Toks ES įstatymų leidėjo žingsnis vertintinas teigiamai, nes vadovaujantis aktualia PIV definicija, be abejonės, turės būti vertinami ne tik išimtinai turtiniai skolininką su atitinkama valstybe siejantys interesai, bet ir šio neturtiniai interesai, viešas elgesys, viešos kalbos apie valstybę narę, kurią fizinis asmuo siekia įvardyti kaip PIV ir joje bankrutuoti³³.

30 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. byla Nr. C-341/04“, 31 punktas, InfoCuria, [http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?oqp=&for=&mat=or&jge=&td=%3BALL&jur=C%2CT%2CF&num=C-341%252F04&page=1&dates=&pcs=Oor&lg=&pro=&nat=or&cit=none%252C%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=lt&avg=&c id=5771248](http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?oqp=&for=&mat=or&jge=&td=%3BALL&jur=C%2CT%2CF&num=C-341%252F04&page=1&dates=&pcs=Oor&lg=&pro=&nat=or&cit=none%252C%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=lt&avg=&c id=5771248).

31 Nurodytas PIV apibrėžimas siejasi su egzistuojančiu Europiniu reguliavimu: 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės (Roma I) 19 straipsnio „Įprasta gyvenamoji vieta“ 1 dalimi, 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 864/20072 dėl nesutartinės prievolės taikytinos teisės („Roma II“) 23 straipsnio „Įprasta gyvenamoji vieta“ 2 dalimi, Eur-Lex, žiūrėta 2018 rugsėjo 11 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32008R0593>; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX:32007R0864>.

32 Reglamento Nr. 2015/848 3 straipsnio 1 dalis.

33 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 22 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. 3K-3-39/2013 yra akcentuota asmens viešų pasisakymų svarba.

Trečia, PIV vietą gali nustatyti trečiosios šalys. Trečiosiomis šalimis laikomi ir skolininko kreditoriai. Taip ginamas jų interesas, kad skolininko nemokumo atveju byla galėtų būti keliami toje valstybėje narėje, kurioje jie turėjo pagrindo manyti skolininką veikiančią. Taip pat kreditoriai gali nuspėti, kurios valstybės teismas turės jurisdikciją nagrinėti skolininko bankroto bylą ir kurios valstybės teisė bus taikoma šioje byloje. Šio požymio svarbą ne sykį yra akcentavęs ESTT, nurodydamas, kad „pagrindinių interesų vieta nustatoma remiantis objektyviais kriterijais, kuriuos gali patikrinti trečiosios šalys, kad būtų užtikrintas teisinis saugumas ir numatomumas, susiję su turinio jurisdikciją išskirti pagrindinę bankroto bylą teismo nustatymu³⁴. Laikytina, kad šis objektyvumo reikalavimas ir ši galimybė patikrinti yra patenkinami, kai faktiniai duomenys, į kuriuos atsižvelgiama nustatant PIV, kur fizinis asmuo – skolininkas – paprastai administruoja savo interesus, yra žinomi trečiosioms šalims nemokaus skolininko kreditoriams.

Nors teoriniu lygmeniu PIV kriterijus yra gana aiškus, pagrįstas³⁵, praktikoje, nustatant pagrindinę interesų vietą, kyla problemų, nes vis dėlto laikytina, kad PIV yra labiau fakto nei teisės klausimas³⁶. Todėl atitinkamai pagrindinę bylą ketinantis išskirti valstybės narės teismas turi nuodugnai įvertinti, ar skolininko pagrindinių interesų vieta iš tiesų yra toje valstybėje narėje, t. y. ar toks perkėlimas yra tikras ir nepiktnaudžiaujantis. Šiame kontekste aktualu tai, kad liko Senojo reglamento prezumpcija, jog PIV sutampa su fizinio asmens, vykdančio savarankišką ūkinę komercinę ar profesinę veiklą, registruotos buveinės pagrindine verslo vieta³⁷. Tačiau minėta dalis papildyta nuostatomis, susijusiomis su fiziniais asmenimis, nevykdančiais savarankiškos ūkinės komercinės ar profesinės veiklos. Jų atžvilgiu įtvirtinta prezumpcija, kad PIV sutampa su jų įprastine gyvenamąja vieta. Šiuo atveju turėtų būti įmanoma paneigti šią prezumpciją, pavyzdžiui, jei didžioji skolininko turto dalis

34 „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2006 m. gegužės 2 d. byla Nr. C-341/04“, 33 punktas, InfoCuria, [http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?oqp=&for=&mat=or&jge=&td=%3BALL&jur=C%2CT%2CF&num=C-341%252F04&page=1&dates=&pcs=Oor&lg=&pro=&nat=or&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=lt&avg=&cid=5771248](http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?oqp=&for=&mat=or&jge=&td=%3BALL&jur=C%2CT%2CF&num=C-341%252F04&page=1&dates=&pcs=Oor&lg=&pro=&nat=or&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=lt&avg=&cid=5771248); „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2006 m. sausio 17 d. sprendimas, byloje Nr. C-1/04“, 27 punktas, InfoCuria, [http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?oqp=&for=&mat=or&jge=&td=%3BALL&jur=C%2CT%2CF&num=C-1%252F04&page=1&dates=&pcs=Oor&lg=&pro=&nat=or&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=lt&avg=&cid=5771513](http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?oqp=&for=&mat=or&jge=&td=%3BALL&jur=C%2CT%2CF&num=C-1%252F04&page=1&dates=&pcs=Oor&lg=&pro=&nat=or&cit=none%252CC%252CCJ%252CR%252C2008E%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252C%252Ctrue%252Cfalse%252Cfalse&language=lt&avg=&cid=5771513).

35 Jean-Philippe Maslin, *European Cross-Border Insolvency Regulation as a Tool Against Forum-Shopping*, žiūrėta 2018 rugsėjo 11 d., <https://ssrn.com/abstract=1539391>.

36 Dubravka Akšamović, „EU Insolvency Law-New Recast Regulation on Insolvency Proceedings“, *EU and Comparative Law Issues and Challenges Series* 69, 1 (2017): 69–94.

37 Pagal Senąjį reglamentą užteko vien tik perkelti pagrindinių interesų vietą į kitą valstybę narę, kad tos valstybės teismai įgytų jurisdikciją nagrinėti pagrindinę nemokumo bylą, o kartu būtų taikoma ir tos valstybės teisė.

yra ne jo įprastinės gyvenamosios vietos valstybėje narėje arba jei galima nustatyti, kad jo pagrindinė persikėlimo priežastis buvo pateikti prašymą iškelti nemokumo bylą naujojoje jurisdikcijoje ir jei toks prašymas iš esmės pažeistų kreditorių, kurie vykdė veiklą su skolininku dar iki tokio perkėlimo, interesus.

Prezumpcijos detalizavimas sustiprina prezumpcijos veikimą ir padaro ją sunikau paneigiamą. Prezumpcijos „sustiprinimas“ užtikrins kiek didesnę teisinį tikrumą kreditoriams, palengvins jurisdikcijos nustatymą teismuose, įvykus PIV perkėlimui (PIV, įsisteigimo vieta padaroma lengviau nustatoma), sumažins ginčų tikimybę, kai skolininkas PIV perkelia trumpą laiką prieš pareiškimo iškelti bylą pateikimą. Detalesnis PIV sąvokos išaiškinimas suponuoja išvadą, kad ji iš esmės nustatoma, remiantis objektyviais ir trečiųjų šalių patikrintais kriterijais (prezumpcijomis), o tai neišvengiamai prisidės prie kreditorių interesų apsaugos. Šis objektyvumas ir trečiųjų šalių (skolininko kreditorių) galimybė patikrinti yra būtini tam, kad būtų užtikrintas teisinis tikrumas ir numatomumas, susiję su turinčio jurisdikciją iškelti pagrindinę bankroto bylą teismo nustatymu³⁸.

Siekiant su nesąžiningo ar piktnaudžiaujamo fizinio asmens palankesnio teisinio reglamentavimo ieškojimo prevencija susijusio tikslo, naujojoje Nemokumo reglamento redakcijoje įtvirtinti papildomi saugikliai – prezumpcija netaikoma, jei fizinio asmens, kuris vykdo savarankišką ūkinę komercinę ar profesinę veiklą, registruota buveinė ar pagrindinė verslo vieta buvo perkelta į kitą valstybę narę per 3 mėnesius prieš pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikimą. Fizinį asmenų, nevykdančių ūkinės komercinės ar profesinės veiklos, atveju prezumpcija netaikoma, jeigu įprastinė gyvenamoji vieta buvo perkelta į kitą valstybę narę per 6 mėnesius prieš pareiškimo dėl nemokumo bylos iškėlimo pateikimą³⁹. Tokia atskirtis pagrindžiama tuo, kad fiziniai asmenys, nevykdančios ūkinės komercinės ar profesinės veiklos, įprastinė gyvenamąją vietą gali pakeisti lengviau negu fiziniai asmenys, vykdančios savarankišką ūkinę komercinę ar profesinę veiklą. Be to, šie dažniau ir naudojami galimybę susitrupinti skolų nurašymo periodą.

Autorės nuomone, nustatyta trijų / šešių mėnesių įtarimų / abejonių laikotarpio įvedimo taisyklė tik iš dalies prisidės prie pastangų apriboti piktnaudžiavimą taikytinos teisės pasirinkimu. Atsižvelgiant į tai, kad fiziniai asmenys (tiek vykdančios, tiek nevykdančios ūkinės komercinės ar profesinės veiklos), įprastinė gyvenamąją vietą / registruotos buveinės ar pagrindinę verslo vietą gali pakeisti gana lengvai ir taip pasinaudoti palankesniu fizinio asmens bankroto teisiniu reguliavimu, abejotina, ar nurodytų saugiklių įvedimu fizinį asmenų atžvilgiu gali būti pasiektas tikslas visiškai panaikinti „bankroto turizmo“ reiškinį bei visiškai apsaugoti kreditorių interesus. Tačiau, neabejotina, tokių atvejų tarptautinėse nemokumo bylose turėtų sumažėti.

38 Europos teisės departamentas, *Europos Sąjungos Teisingumo teismo praktikos vadovas* (2014), žiūrėta 2018 rugsėjo 7 d., file:///C:/Users/istrunkiene/Downloads/C_%201%20dalis.pdf.

39 Naujojo reglamento konstatuojamosios dalies 31 punktą.

Be to, prezumpcijoje nustatyta trijų / šešių mėnesių laikotarpio įvedimo taisyklė, tikėtina, neapsunkins nepiktnaudžiaujančių skolininkų galimybės veiksmingai perkelti savo PIV ir dėl to bus išvengta ES pirminės teisės garantuojamos laisvo asmenų judėjimo teisės pažeidimo.

3.2. Įsisteigimo vietos sąvokos išaiškinimas

Siekis apsaugoti teisėtus kreditorių interesus lėmė *antrosios* jurisdikcijos nustatymo naujovių grupės atsiradimą. Reglamento Nr. 2015/848 3 straipsnio 2 dalis leidžia lygiagrečiai su pagrindinėmis nemokumo bylomis iškelti „teritorines nemokumo bylas“ ir nagrinėti jas kartu su pagrindinėmis nemokumo bylomis. Pasakytina, kad jeigu fizinio asmens PIV yra valstybės narės teritorijoje, kitos valstybės narės teisimai turi jurisdikciją iškelti tam fiziniam asmeniui nemokumo bylą tik tuo atveju, jei tos kitos valstybės narės teritorijoje yra jo įsisteigimo vieta (angl. *an establishment*). Tokios bylos pasekmės gali apimti tik tą skolininko turtą, kuris yra šios valstybės narės teritorijoje⁴⁰.

Vadinasi, jeigu valstybėje narėje, kurioje yra fizinio asmens PIV, yra iškelta pagrindinė nemokumo byla, visos vėliau iškeltos bylos bus laikomos šalutinėmis nemokumo bylomis⁴¹. Priešingu atveju, kai pagrindinė nemokumo byla dar neiškelta, pirmiau įvardytos bylos laikytinos teritorinėmis nemokumo bylomis.

Palankesnės teisinės bazės paieška ekonomiškai turi įtakos kreditoriams, kuriems tenka įvertinti papildomą riziką, kad kitoje jurisdikcijoje verslininkas galėtų užsitikrinti trumpesnį skolų panaikinimo laikotarpį. Tačiau ir patiems skolininkams toks „persikėlimas“ nemažai kainuoja tiek ekonomine, tiek žmogiškąja prasme, nes, pagal Reglamentą Nr. 2015/848, prieš įgyjant galimybę konkrečioje jurisdikcijoje kreiptis dėl skolų panaikinimo, jiems gali tekti tam tikrą laiką būti įsisteigusius toje valstybėje narėje⁴².

Tinkamai veikianti nemokumo sistema yra viena esminių palankios verslo aplinkos dalių, todėl, autorės nuomone, priėmus Europos Komisijos pasiūlymus dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl prevencinio restruktūrizavimo mechanizmų, antrosios galimybės ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui gerinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2012/30/ES ir iš dalies suderinus nacionalinius ES valstybių teisės aktus, reglamentuojančius su nemokumu susijusias procedūras, t. y. pašalinus nacionalinius

40 Naujojo reglamento 3 straipsnio 2 dalis.

41 Naujojo reglamento 3 straipsnio 3 ir 4 dalys.

42 Europos Komisijos pasiūlymai dėl Europos Parlamento ir tarybos direktyva dėl prevencinio restruktūrizavimo mechanizmų, antrosios galimybės ir priemonių restruktūrizavimo, nemokumo ir skolų panaikinimo procedūrų veiksmingumui gerinti, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2012/30/ES, EUR-Lex, žiūrėta 2018 rugšėjo 6 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52016PC0723>.

barjerus, trukdančius efektyviai veikti nemokumo teisei tarptautiniu lygiu, fiziniams asmenims bent iš dalies bus panaikintos paskatos perkelti savo PIV į kitas ES jurisdikcijas, kad galėtų pasinaudoti palankesne teisine erdve kitose ES valstybėse narėse (pavyzdžiui, dėl ten taikomo trumpesnio skolos panaikinimo laikotarpio ar palankesnių skolos panaikinimo sąlygų). Atkreiptinas dėmesys, kad Naujasis reglamentas ir šioje vietoje pasižymėjo sąvokų išaiškinimu – pateikta įsisteigimo vietos sąvoka, kuri suprantama kaip fizinio asmens veiklos vieta, kurioje fizinis asmuo vykdo arba tris mėnesius iki pareiškimo dėl pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo pateikimo vykdė ne laikiną ekonominę veiklą, naudodamas žmogiškuosius išteklius ir turą⁴³.

Verta pabrėžti, kad Naujasis reglamentas nepateikia „ne laikinos ekonominės veiklos“ sąvokos, o tai gali sukelti sunkumų nacionaliniams teismams tapti ginčo objektu nagrinėjant tarpvalstybinio nemokumo bylas. Todėl straipsnio autorė siūlo Naujojo reglamento 2 straipsnio 10 dalyje nurodytą įsisteigimo vietos sąvoką detaliau, nurodant, kad įsisteigimo vieta – bet kuri veiklos vieta, kurioje skolininkas vykdo arba tris mėnesius iki pareiškimo dėl pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo pateikimo vykdė ne laikiną ekonominę veiklą (**bet kokia atlygintina nepertraukiamo pobūdžio (nuolatinė) veikla**), naudodamas žmogiškuosius išteklius bei turą.

Kaip buvo nurodyta pirmiau, teritorinė bankroto byla gali būti keliami tik fizinio asmens įsisteigimo vietoje, kuri pagal Naująjį reglamentą suprantama kaip fizinio asmens veiklos vieta, kur fizinis asmuo vykdo arba tris mėnesius iki pareiškimo dėl pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo pateikimo vykdė ne laikiną ekonominę veiklą, naudodamas žmogiškuosius išteklius bei turą.

O tai reiškia, kad pagal įvardytą įsisteigimo vietos sampratą teritorinės bankroto bylos ypač retai bus keliamos fiziniam asmeniui – vartotojui (fiziniam asmeniui, su savo verslu, prekyba, amatu ar profesija nesusijusiais tikslais (vartojimo tikslais), siekiančiam sudaryti ar sudarančiam sutartis)⁴⁴, o dažniau asmenims, besiverčiantiems individualia veikla (savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį)⁴⁵. Taigi, galime daryti išvadą, kad individualia veikla užsiimantys asmenys neturi lygiaverčių sąlygų palyginti su fiziniiais asmenimis – vartotojais. Iš pirmo žvilgsnio kiltų mintis, kad yra pažeidžiamas Lietuvos Respublikos Konstitucijoje⁴⁶ įtvirtintas konstitucinis visų asmenų lygybės prieš įstatymą principas, įpareigojantis vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžiantis iš esmės tokius pat faktus savarališkai vertinti skirtingai. Tačiau Konstitucinis Teismas 1996 m. vasario 28 d. nutarime konstatavo, kad <...>

43 Naujojo reglamento 2 straipsnio 10 dalis.

44 „Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D790096B17EE/uNhFjBMDjA>.

45 „Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C677663D2202>.

46 „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA>.

konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Tai taikytina ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai⁴⁷.

Autorė taip pat siūlo įprastinės gyvenamosios vietos sąvokos išaiškinimui skirti vietą normatyvinėje – reguliuojamoje Naujojo reglamento dalyje, suteikiant sąvokai teisinio privalomumo statusą ir minėto reglamento 2 straipsnį papildyti nauja 11 dalimi (nemokumo bylos iškėlimo fizinio asmens – vartotojo atveju), o būtent „11. Įprastinė gyvenamoji vieta – bet kuri vieta, kurioje skolininkas (vartotojas) faktiškai dažniausiai gyvena arba šešis mėnesius iki pareiškimo dėl pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo pateikimo faktiškai gyveno, naudodamas žmogiškuosius išteklius bei turtą ir su kuria skolininkas (vartotojas) yra labiausiai susijęs (kur yra jo turtas ar didžioji turto dalis, kur yra jo darbo vieta)“. Likusias minėto 2 straipsnio nuostatas atitinkamai laikyti 12–15 dalimis. Pažymėtina, kad šioje dalyje nurodyta teisinio reguliavimo naujovė ne tik prisidės prie pastangų apriboti piktnaudžiavimą taikomos teisės pasirinkimu, bet ir aiškiai įtvirtins momentą, kada fizinis asmuo turėtų būti apsigyvenęs valstybėje narėje, kad jos teismai būtų pripažinti turinčiais jurisdikciją iškelti šalutinę nemokumo bylą.

3.2.1. Jurisdikcijos tikrinimo taisyklių vienodinimas

Kadangi ES valstybėse narėse vyravo skirtinga praktika dėl jurisdikcijos tikrinimo taisyklių, *trečioji teisinių pakeitimų grupė* yra skirta jų suvienodinimui. Teismui, kuriam pateiktas pareiškimas dėl nemokumo bylos iškėlimo, vadovaujantis Nemokumo reglamento 4 straipsnio 1 dalimi, nustatyta pareiga *ex officio* patikrinti, ar jis turi jurisdikciją, bei nurodyti pagrindus, kuriais grindžia teismo jurisdikciją, ir, pirmiausia, ar PIV yra toje valstybėje narėje, kurios teismui paduotas pareiškimas. Teismui privalu nurodyti ir kokia nemokumo byla keliami – pagrindinė ar šalutinė. Iki Nemokumo reglamento priėmimo vienu ES valstybių teismai nebuvo įpareigoti tikrinti, ar turi teisę vykdyti jurisdikciją, ir pasitikėdavo tiesiog skolininko pareiškimu, kad jo PIV yra būtent šioje valstybėje (pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje). Kitų valstybių teismai (tarp jų ir Lietuvos) nacionalinių teisės aktų buvo įpareigoti *ex officio* patikrinti, ar teismams tarptautinio pobūdžio byla yra teisinga.

Taip pat skolininkui ar kreditoriui suteikta galimybė ginčyti teismo sprendimą, kuriuo iškeliama pagrindinė byla, jeigu, jų nuomone, pagal skolininko PIV pagrindinė bankroto byla turėtų būti keliami kitoje valstybėje.

Sutiktina su mokslininkų išvadomis, kad privalomas tarptautinės jurisdikcijos tikrinimas ir pareiga pagrįsti tokios jurisdikcijos buvimą, t. y., ar jurisdikcija grindžia-

47 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas“, Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/41518>.

ma PIV kriterijumi (tokiu atveju keliama pagrindinė nemokumo byla), ar skolininko įsisteigimo vietos sąvoka (tokiu atveju keliama šalutinė nemokumo byla), padės sukurti didesnę teisinę tikrumą ir nuspėjamumą, padės užtikrinti, kad bylos būtų keliamos tų valstybių narių teismuose, kurie turi tarptautinę jurisdikciją nagrinėti atitinkamas nemokumo bylas. Ir kas itin svarbu – sumažins piktnaudžiavimo simuliuojant PIV perkėlimą tikimybę, o kartu sudarys sąlygas nemokumo bylas nagrinėti būtent tos ES valstybės teismui, su kuria skolininkas turi daugiausia sąsajų, todėl vertintinas teigiamai⁴⁸. Nors kiekvienu tarptautinės nemokumo bylos atveju jurisdikcijos ir taikytinos teisės parinkimo įgyvendinti gali ir nepavykti, tačiau atitinkami Nemokumo reglamento pakeitimai, įtvirtinantys *ex officio* jurisdikcijos tikrinimą, tiksliau apibrėžiantys PIV bei skolininko įsisteigimo bei įprastinės gyvenamosios vietos sąvokas, nustatantys atitinkamus saugiklius nepagrįstam jurisdikcijos pasikeitimui dėl dirbtinio PIV perkėlimo, turėtų prisidėti prie prioritetinio Reglamento Nr. 2015/848 tikslo įgyvendinimo⁴⁹.

Tais atvejais, kai nemokumo byla pagal nacionalinę teisę iškeliama be tiesioginio teismo dalyvavimo, valstybės narės gali patikrą dėl tarptautinės jurisdikcijos buvimo patikėti tokioje byloje paskirtam nemokumo specialistui, kuris taip pat savo iniciatyva privalo patikrinti, ar skolininko PIV yra grindžiama PIV nustatymo taisyklėmis (kriterijais)⁵⁰. Atkreiptinas dėmesys, kad pakeitimai nenumato specialaus reguliavimo dėl tokios patikros praktinio įgyvendinimo – nėra aišku, koku dokumentu nemokumo specialistas privalės išdėstyti jurisdikcijos nustatymo pagrindus. Viena vertus, toks jurisdikcijos pagrindo nurodymas negalės atsirasti teismo sprendime iškelti byla, nes sprendimą dėl bankroto bylos iškėlimo priima teismas, o ne nemokumo specialistas, kita vertus, minėtas dokumentas turi būti tokio pobūdžio, kad sudarytų sąlygas informaciją apie jį paskelbti pagal Reglamento Nr. 2015/848 24–25 straipsnius numatyta nemokumo registre (decentralizuota nemokumo registų sujungimo sistema, kurią sudarys nacionaliniai nemokumo registrai bei Europos elektroninis teisingumo portalas). Todėl, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, siūlytina Reglamento Nr. 2015/848 24 straipsnį papildyti nauja 4 dalimi, kad „**4. Tais atvejais, kai nemokumo byla pagal nacionalinę teisę iškeliama ne teismo sprendimu, valstybės narės patikrą dėl tarptautinės jurisdikcijos buvimo patiki tokioje byloje paskirtam nemokumo specialistui, pastarasis privalo savo iniciatyva patikrinti informaciją, nurodytą 24 straipsnio 2 dalyje ir pateikti išvadą pagal standartizuotas formas**“. Likusias Reglamento Nr. 2015/848 24 straipsnio dalis atitinkamai laikyti 5 ir 6 dalimis.

48 Rimvydas Norkus ir Salvija Kavalnė, *supra note 4*, 44–45.

49 „Bankroto turizmo“ keliamos problemos sprendimas buvo vienas iš Europos Komisijos bei Europos Parlamento prioritetų. „2011 m. lapkričio 15 d. Europos Parlamento rezoliucijos su rekomendacijomis Komisijai dėl nemokumo bylų remiantis ES įmonių teisės nuostatomis (2011/2006(INI))“, B dalis, žiūrėta 2019 sausio 3 d., <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-20110484+0+DOC+XML+V0/LT>.

50 Naujojo reglamento 4 straipsnio 2 dalis.

3.3. Nemokaus skolininko kreditoriams suteikta teisė išsakyti savo nuomonę tarptautinės jurisdikcijos klausimu

Ketvirtoji naujovė kreditoriams, jeigu tai leidžiama pagal nemokumo byloms taikytiną teisę, – suteikiama galimybė pareikšti savo nuomonę jurisdikcijos klausimu visais atvejais, kai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, kyla abejonų dėl teismo jurisdikcijos⁵¹. Naujajame reglamente skolininkui ar bet kuriam jo kreditoriui suteikta galimybė, remiantis tarptautine jurisdikcija, ginčyti teismo sprendimą, kuriuo iškeliamą pagrindinė nemokumo byla, jei pagal skolininko PIV ši turėtų būti keliama kitoje valstybėje narėje⁵². O kai tai nustatyta nacionalinėje teisėje, sprendimą, kuriuo iškeliamą pagrindinė nemokumo byla, gali ginčyti ir kitos proceso šalys, arba jį galima ginčyti, remiantis kitais nei tarptautinės jurisdikcijos nebuvimas pagrindais.⁵³

Nurodytas pakeitimas, sukuriantis galimybę kitos valstybės narės kreditoriams ir kitoms proceso šalims realizuoti teisę pareikšti savo nuomonę dėl valstybės narės teismo, kuriam paduotas pareiškimas, tarptautinės jurisdikcijos, mažina skolininko galimybę piktnaudžiauti jurisdikcijos taisyklėmis, todėl vertintinas teigiamai. Tačiau svarbu tai, kad užginčijimo teisė gali tapti kliūtimi efektyviai vykdyti nemokumo procedūras, kuriose yra itin svarbus laiko veiksnys. Atkreiptinas dėmesys, kad Reglamente Nr. 2015/848 nenurodytas konkretus terminas, per kurį turėtų būti leista ginčyti teismo sprendimą, kuriuo iškeliamą pagrindinė nemokumo byla, o tai gali sudaryti šios teisės įgyvendinimo kliūtis. Todėl svarstytinas Reglamento Nr. 2015/848 5 straipsnio 1 dalies papildymas, jį išdėstant taip: „Skolininkas arba bet kuris kreditorius per x kalendorinių dienų skaičių nuo teismo nutarties dėl pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo gali ginčyti teisme sprendimą, kuriuo iškeliamą pagrindinė nemokumo byla, remdamasis tarptautine jurisdikcija.“

Išvados

1. Narystės Europos Sąjungoje pagrindu atsiradusi laisvo asmenų judėjimo teisė jos piliečiui suteikia galimybę ne tik realizuoti vienas pagrindinių teisių – apsigyventi, steigti savo verslą ir dirbti, – bet ir galimybę bankrutuoti bet kurioje Europos Sąjungos valstybėje.
2. Skirtingas ES valstybių narių fizinių asmenų nemokumo teisinis reguliavimas dažnai trukdo užtikrinti veiksmingą tarpvalstybinių nemokumo bylų nagrinėjimą. Be to, valstybių narių nacionalinės teisės reglamentavimo skirtumai identifiukuoti kaip kliūtys sėkmingam skolininko restruktūrizavimui ir nuolatinės konkurencijos pasekmė, skatinanti vadinamąjį bankroto tu-

51 Naujojo reglamento 32 punktas.

52 Naujojo reglamento 5 straipsnio 1 dalis.

53 Naujojo reglamento 5 straipsnio 2 dalis.

rizmą (angl. *forum shopping*) – situaciją, kai su nemokumu susiduriantys subjektai, dirbtinai sukeldami taikytinai teisei nustatyti reikšmingas aplinkybes ir naudodamiesi laisvo asmenų judėjimo teise, ieško geresnės teisinės padėties jų nemokumo byloms nagrinėti, taip pažeisdami teisėtus kreditorių interesus.

3. Naująja tarptautine bankroto reforma atrastos teisinės priemonės, kad būtų užkirstas kelias nesąžiningam fizinio asmens palankesnio teisinio reglamentavimo ieškojimui, kurios, autorės nuomone, yra pakankamos tam, kad būtų apsaugoti nemokių skolininkų teisėti kreditorių lūkesčiai bei pernelyg nesuvaržomos skolininko, realiai (sąžiningai) perkėlusio savo PIV į kitą ES valstybę narę, galimybės bankrutuoti naujojoje jurisdikcijoje.

- 3.1. *Pirma*, PIV apibrėžimo išaiškinimas turėtų padėti sprendžiant aktuales problemas, kilusias taikant PIV sąvoką, kokia ji buvo įvardyta iki tarptautinės bankroto reformos. Nors, autorės nuomone, atitinkamų teisinių saugiklių PIV identifikavimo prezumpcijos nustatymas vargu ar padės pasiekti minėtą tikslą fizinių asmenų nemokumo kontekste, nes fiziniai asmenys (tiek vykdytys, tiek nevykdytys ūkinės komercinės ar profesinės veiklos) įprastinę gyvenamąją vietą / registruotos buveinės ar pagrindinę verslo vietą gali pakeisti gana lengvai ir taip pasinaudoti palankesniu fizinio asmens bankroto teisiniu reguliavimu.

- 3.2. *Antra*, pagal aktualią įsisteigimo vietos sampratą teritorinės bankroto bylos ypač retai bus keliamos fiziniam asmeniui – vartotojui (fiziniam asmeniui, su savo verslu, prekyba, amatu ar profesija nesusijusiais tikslais (vartojimo tikslais), siekiančiam sudaryti ar sudarančiam sutartis), o dažniau fiziniams asmenims, besiverčiantiems individualia veikla (savarankiška veikla, kuria versdamasis gyventojas siekia gauti pajamų ar kitokios ekonominės naudos per tęstinį laikotarpį). Įsisteigimo vietos bei įprastinės gyvenamosios vietos detalizavimas ne tik prisidės prie pastangų apriboti piktnaudžiavimą taikomos teisės pasirinkimu, bet ir aiškiai įtvirtins momentą, kada fizinis asmuo turėtų būti įsisteigęs / apsigyvenęs ES valstybėje narėje, kad jos teismai būtų pripažinti turinčiais jurisdikciją iškelti šalutinę nemokumo bylą. Šiame kontekste pasakytina, kad autorė siūlo galiojančią įsisteigimo sąvoką papildyti taip „10. Įsisteigimo vieta – bet kuri veiklos vieta, kurioje skolininkas vykdo arba tris mėnesius iki pareiškimo dėl pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo pateikimo vykde ne laikiną ekonominę veiklą (**bet kokia atlygintina nepertraukiamo pobūdžio (nuolatinė) veikla**), naudodamas žmogiškuosius išteklius bei turtą.“ Taip pat autorė siūlo Naujojo reglamento 2 straipsnio dalis papildyti nauja 11 dalimi dėl įprastinės gyvenamosios vietos sąvokos įvedimo nemokumo bylos iškėlimo fizinio asmens-vartotojo atveju, o būtent „11. **Įprastinė gyvenamoji**

vieta – bet kuri vieta, kurioje skolininkas (vartotojas) faktiškai dažniausiai gyvena arba šešis mėnesius iki pareiškimo dėl pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo pateikimo faktiškai gyveno, naudodamas žmogiškuosius išteklius bei turtą ir su kuria skolininkas (vartotojas) yra labiausiai susijęs (kur yra jo turtas ar didžioji turto dalis, kur yra jo darbo vieta)“.

- 3.3. *Trečia*, privalomas tarptautinės jurisdikcijos tikrinimas ir pareiga pagrįsti tokios jurisdikcijos buvimą, t. y., ar jurisdikcija grindžiama PIV kriterijumi (tokiu atveju keliami pagrindinė nemokumo byla), ar išsteigimo vietos sąvoka (tokiu atveju keliami šalutinė nemokumo byla), padės sukurti didesnę teisinę tikrumą ir nuspėjamumą, padės užtikrinti, kad bylos būtų keliamos tų valstybių narių teismuose, kurie turi tarptautinę jurisdikciją nagrinėti atitinkamas nemokumo bylas.
- 3.4. *Ketvirta*, teisinis reguliavimas, sukuriantis galimybę kitos valstybės narės kreditoriams ir kitoms proceso šalims realizuoti teisę pareikšti savo nuomonę dėl valstybės narės teismo, kuriam paduotas pareiškimas, tarptautinės jurisdikcijos, mažina skolininko galimybę piktnaudžiauti jurisdikcijos taisyklėmis, tačiau svarbu tai, kad užginčijimo teisė gali tapti kliūtimi efektyviai vykdyti nemokumo procedūras, kuriose yra itin svarbus laiko veiksnys. Todėl svarstyti Reglamento Nr. 2015/848 5 straipsnio 1 dalies papildymas, jį išdėstant taip: „Skolininkas arba bet kuris kreditorius **per x kalendorinių dienų skaičių nuo teismo nutarties dėl pagrindinės nemokumo bylos iškėlimo** gali ginčyti teisme sprendimą, kuriuo iškeliami pagrindinė nemokumo byla, remdamasis tarptautine jurisdikcija“.
- 3.5. *Penkta*, siūlytina Reglamento Nr. 2015/848 24 straipsnį papildyti nauja 4 dalimi, kad „**4. Tais atvejais, kai nemokumo byla pagal nacionalinę teisę iškeliami ne teismo sprendimu, valstybės narės patikrą dėl tarptautinės jurisdikcijos buvimo patiki tokioje byloje paskirtam nemokumo specialistui, pastarasis privalo savo iniciatyva patikrinti informaciją, nurodytą 24 straipsnio 2 dalyje ir pateikti išvadą pagal standartizuotas formas**“.
- 3.6. *Šešta*, atlikta nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų, reglamentuojančių nemokumo procedūras, analizė leidžia teigti, kad straipsnio hipotezė, jog teisės aktų pakeitimai, priimti ES lygiu (Reglamentas Nr. 2015/848), siekiant apsaugoti teisėtus kreditorių interesus, kai nemokūs fiziniai asmenys, įgyvendindami laisvo asmenų judėjimo teises, nesąžiningai perkelia pagrindinių interesų vietą į kitą ES valstybę yra pakankami, pasitvirtino.

INSOLVENCY REGULATION: HAS THE UNFAIR SEARCH FOR A MORE FAVOURABLE LEGAL REGULATION FOR A NATURAL PERSON BEEN PREVENTED?

Ieva Strunkienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. As of 26 June 2017, a recast of the Regulation (EU) 2015/848 of the European Parliament and of the Council on insolvency proceedings came into force replacing EU Council regulation (EC) No 1346/2000 on insolvency proceedings. There were made a few major amendments which are sufficient in order to protect the legitimate expectations of creditors. Firstly, the COMI term is explained and appropriate presumptions (rebutted) - legal safeguards are established which are not applied if the COMI is transferred to another Member State within 3 or 6 months prior to the day an application regarding the initiation of insolvency proceedings was submitted. Secondly, specification of the establishment clearly establishes the moment when a natural person must be established in a Member State so that its courts could be recognized as having jurisdiction to initiate secondary insolvency proceedings. Thirdly, a mandatory verification of international jurisdiction is established, as well as the obligation to justify the existence of such jurisdiction, i.e. whether the jurisdiction is based on the COMI criterion (in which case, main insolvency proceedings are initiated) or the establishment definition (in which case, secondary insolvency proceedings are initiated). Fourthly, a possibility was established for the creditors of the debtor to exercise the right to express their opinion on the international jurisdiction of the court of a member state to which the application was submitted.

Keywords: insolvency of natural person; Regulation No 2015/848; bankruptcy tourism, forum shopping; creditors, free movement of persons, COMI, establishment, regular residence place.

Ieva Strunkienė, Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos Privatinės teisės instituto doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: fizinių asmenų bankroto teisės normų aiškinimo, taikymo bei tobulinimo problemos.

Ieva Strunkienė, doctoral student of Mykolas Romeris University, Mykolas Romeris Law School, Institute of Private Law. Research interests: issues of interpretation, application and development of natural persons bankruptcy law.